

RESOCIJALIZACIJA I PREVASPITNI TRETMAN MALOLJETNIH PRESTUPNIKA – IZMEĐU IDEALA I STVARNOSTI

Prof. dr Nebojša Macanović, Doc. dr Ljubinka Lazić

*Fakultet političkih nauka, Katedra za pedagogiju i metodike, Univerzitet u Banjoj Luci;
nebojsa.macanovic@fpn.unibl.org*

*Fakultet društvenih znanosti dr Milenka Brkića, Sveučilište Hercegovina;
ljubinka.lazic@hercegovina.edu.ba*

Apstrakt: Jedan od gorućih problema bosanskohercegovačkog društva jeste i delinkventno ponašanje mladih koje postaje simbol odrastanja u disfunkcionalnom društvu i supkultura koju mladi sve više prihvataju. Nasilničko ponašanje, krivična djela, potreba da se bude u društvu starijih kriminalaca, konzumiranje narkotika i alkohola, napuštanje redovnog školovanja samo su neke od pratećih pojava delinkventnog ponašanja mladih. Poremećen sistem vrijednosti i anomičnost društva stvaraju idealne uslove za razvoj poremećaja u ponašanju kod djece i mladih. Maloljetnička delinkvencija je pojava koja je rezultat neadekvatne socijalizacije, vaspitanja i uslova odrastanja djeteta. Ipak kada se ona desi neophodno je primijeniti najefikasnije vaspitne mjere kako bi se takvo ponašanje suzbilo i korigovalo. U nekim situacijama kada određeni vaspitno – korektivni postupci, vaninstitucionalni programi i vaspitne mjere nisu dali pozitivne rezultate ili kada se radi o počinjenim teškim krivičnim djelima maloljetnici se upućuju u vaspitno popravni dom i maloljetnički zatvor. U takvim ustanovama teži se resocijalizaciji maloljetnih prestupnika, tj. promjeni njihovih kriminogenih stavova i ponašanja, izgrađivanju prihvatljivog sistema vrijednosti, završetku osnovnog obrazovanja i stručnom osposobljavanju. Upravo i cilj ovoga rada jeste da se ukaže na određene nedostatke kada su u pitanju zavodske mjere koje se izriču maloljetnim prestupnicima, kao i potrebu uvođenja efikasnijih institucionalnih programa kako bi i sama resocijalizacija bila uspješnija.

Cljučne riječi: resocijalizacija, maloljetni prestupnici, prevaspitni tretman, vaspitne mjere.

1. UVOD

Proces tranzicije kroz koju još uvijek prolazi Bosna i Hercegovina i brojne neuspješne reforme doveli su do niza promjena koji se ogledaju u ekonomskoj i političkoj krizi društva, izmjenama u sistemu vrijednosti, korupciji i nemogućnosti društva da se prilagodi novonastalim uslovima. Nezaposlenost, siromaštvo, nemoć i nesnalaženje pojedinca u društvu dovodi do pojave nasilja i agresivnosti pojedinih članova porodice, alkoholizma, pomanjkanja emocionalne topline prema članovima porodice, diskriminacije i marginalizacije pojedinaca i grupa. Ovakve krize porodice i društva najviše pogađaju maloljetnike kao najosjetljiviju populaciju u društvu, pri čemu se njihove reakcije na takve krize često ispoljavaju u asocijalnim stavovima i

ponašanju. Stoga se postavlja pitanje efikasne reakcije cjelokupnog pravnog sistema kako u pogledu preventivnog reagovanja društva na prestupnička ponašanja mladih tako u pogledu kontrole vođenja postupka prema maloljetnim prestupnicima i sistema krivičnih sankcija i njihovog izvršenja prema maloljetnim počiniocima.

2. ALTERNATIVNE MJERE I KRIVIČNE SANKCIJE KOJE SE PREDUZIMAJU PREMA MALOLJETNICIMA

O maloljetničkom pravosuđu, njegovim organima, mjerama, vaspitnim preporukama, krivičnim sankcijama govorili su brojni domaći autori sa bogatim naučnim iskustvom iz ove oblasti (Mitrović, 2012; Simović, Jovašević, Mitrović, Simović-Nišević, 2010; Soković, Bejatović, 2009; Vranj, 2009) ukazujući na potrebu većeg angažovanja svih institucija koje se bave problemima prevencije i resocijalizacije maloljetnih prestupnika.

Uvođenje diverzionog modela u sistem maloljetničkog pravosuđa dovodi do zamjene sistema restitutivnih krivičnih sankcija koji se zasnivao na vraćanju zla za učinjeno zlo. Koncept diverzionog modela zasniva se na principu restorativnog pravosuđa koji je u svojoj osnovi imao restituciju, nadoknadu ili popravljjanje štete nastale krivičnim djelom. Ovaj koncept je svoje uporište našao u idejama pokreta za neformalnu pravdu gdje se prednost daje neformalnim oblicima rješavanja konflikta nastalog izvršenjem krivičnog djela. Dakle, diverzioni model u sistemu maloljetničkog pravosuđa predstavlja proces u kojem se mladi koji dođu u sukob sa zakonom tretiraju van formalnog krivičnog pravosuđa (Selman, Mitrović, Uletilović, Mirkonj, Šain, 2012).

Ovaj model je uveden i u maloljetničko krivično pravosuđe Republike Srpske gdje postoji obaveza tužioca i sudije za maloljetnike da u skladu sa principima i pravilima propisanim zakonom i podzakonskim aktima ne pribjegava vođenju formalnog krivičnog postupka, nego da slučaj maloljetnog učinioca krivičnog djela riješe primjenom vaspitnih preporuka (Macanović, 2021).

2.1. Primjena alternativnih mjera prema maloljetnim prestupnicima

Kao mjere alternativnog karaktera zakon propisuje dvije vrste mjera: policijsko upozorenje i vaspitne preporuke. Svrha primjene alternativnih mjera je da se izbjegne pokretanja krivičnog postupka, a istovremeno da se primjenom vaspitnih preporuka utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi činio krivično djelo. Policijsko upozorenje je mjera (Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, (2010. čl.22. tč.1.) koju može da izrekne samo policijski službenik uz prethodno odobrenje tužioca pod uslovom da se radi o krivičnom djelu za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Da bi policijski službenik izrekao ovu mjeru potrebno je prema čl.22, tč.2. ovog Zakona da: maloljetnik prizna krivično djelo, da je to priznanje dato slobodno i dobrovoljno, da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo i da prema maloljetniku ranije nije izricano policijsko upozorenje, primjenjena vaspitna preporuka ili izricana krivična sankcija.

U slučajevima kada se maloljetnik prvi put pojavljuje kao izvršilac nekog od lakših krivičnih djela, sudija može izreći jednu od vaspitnih preporuka. Vaspitne preporuke predstavljaju najblaži zakonski instrument reagovanja na maloljetne izvršioce krivičnih djela (Macanović, 2014). Svrha vaspitnih preporuka je da se ne pokrene krivični postupak, te da se istovremeno, primjenom vaspitne preporuke, utiče na maloljetnog izvršioca krivičnog djela da ubuduće ne učini krivično djelo (Selman i sar., 2012).

Tužilac ili sudija za maloljetnike mogu prije pokretanja postupka da primjene prema maloljetniku jednu ili više vaspitnih preporuka čime dovode do skretanja od redovnog postupka i odustajanja od vođenja krivičnog postupka što je jedan od osnovnih principa maloljetničkog krivičnog zakonodavstva Republike Srpske. Primjena vaspitnih preporuka prema Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2010, čl.24.) je moguća ukoliko su ispunjena dva uslova:

1. objektivni uslov – da je maloljetnik počinio krivično djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, a za krivična djela za koje je propisana kazna teža od pet godina izuzetno pod uslovima predviđenim zakonom i
2. subjektivni uslovi, i to:
 - da je maloljetnik priznao izvršenje krivičnog djela,
 - da je priznanje dato slobodno i dobrovoljno,
 - da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo,
 - da maloljetnik u pisanoj formi izražava spremnost za pomirenje sa oštećenim,
 - da maloljetnik u pisanoj formi da pristanak za primjenu vaspitne preporuke, a mlađi maloljetnik i uz pristanak roditelja ili staraoca i
 - da u pisanoj formi pristanak da i oštećeni u slučaju kada se to po zakonu zahtjeva.

Vaspitne preporuke predviđene Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2010. čl.26. tč.1.) su:

- lično izvinjenje oštećenom;
- naknada štete oštećenom;
- redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao;
- uključivanje u rad, bez naknade, u humanitarnu organizaciju ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekonomskog sadržaja;
- liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulantno) i
- uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman vaspitnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta.

Zakonodavac u pogledu primjene vaspitnih preporuka nije postavio tako stroge uslove kao što ih je postavio kod primjene policijskog upozorenja što je i razumljivo s obzirom na vrstu organa koji ih primjenjuju. Za razliku od policijskog

upozorenja vaspitna preporuka se može izreći iako je maloljetniku ranije izricana neka od alternativnih mjera ili krivična sankcija. Međutim, ipak je zakonodavac kod dvije vaspitne preporuke, lično izvinjenje oštećenom i naknada štete oštećenom, kao uslov za primjenu postavio kako pristanak maloljetnika tako i pismeni pristanak lica oštećeno krivičnim djelom.

Pri izboru vaspitne preporuke (čl.27. tč.1.) koja će se primijeniti prema maloljetniku uzeće se u obzir mišljenje i sveukupni interesi maloljetnika i interesi oštećenog, ali će se voditi računa i da se primjenom vaspitne preporuke ne ometa redovno školovanje i rad maloljetnika. Sama primjena vaspitne mjere vrši se u saradnji sa roditeljima, usvojiocem ili staroocem maloljetnika i nadležnim organom starateljstva. Vaspitna preporuka (čl.27. tč.2 i 3.) može da traje najduže jednu godinu, s tim da se ona u toku svog trajanja može zamijeniti drugom vaspitnom preporukom ili ukinuti.

2.2. Sistem krivičnih sankcija koje se izriču maloljetnicima

Saznanje da se maloljetnici razlikuju od punoljetnih lica prije svega, po stepenu fizičke, psihičke, emocionalne i socijalne zrelosti, dovela je do prilagođavanja materijalnog, procesnog i izvršnog krivičnog prava, te krivičnopravne terminologije toj kategoriji učinilaca krivičnih djela. Za njih je rezervisan poseban registar krivičnih sankcija, u kojem dominantno mjesto zauzimaju vaspitne mjere kao osnovna vrsta krivičnih sankcija, dok je kazna maloljetničkog zatvora samo izuzetna (Brkić, 2016).

Sistem krivičnih sankcija koje se izriču maloljetnicima obuhvata tri vrste sankcija (Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, 2010, čl.30. tč.1.): vaspitne mjere, kazna maloljetničkog zatvora i mjere bezbjednosti. U sistemu krivičnih sankcija koje se izriču maloljetniku vaspitne mjere su tradicionalnog primarnog karaktera u odnosu na kazne koje se primjenjuju izuzetno (Soković, 2012). Na primarni karakter vaspitnih mjera ukazuje i princip postupnosti u izricanju krivičnih sankcija koji propisuje da ukoliko nije postupano po principu oportuniteta i nisu primjenjene vaspitne preporuke, prednost u izricanju vaspitnih mjera uvijek će imati mjere upozorenja, zatim mjere pojačanog nadzora, zavodske mjere i kazna maloljetničkog zatvora (Simović i sar., 2015).

Sve vaspitne mjere prema Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2010, čl.32.) svrstavaju se u tri grupe:

- 1) mjere upozorenja i usmjeravanja u koje se ubrajaju:
 - a) sudski ukor,
 - b) posebne obaveze,
 - c) upućivanje u vaspitni centar,
- 2) mjere pojačanog nadzora u koje se ubrajaju:
 - a) pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca,
 - b) pojačani nadzor u drugoj porodici i
 - c) pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja
- 3) zavodske mjere, koje obuhvataju:
 - a) upućivanje u vaspitnu ustanovu,

- b) upućivanje u vaspitno-popravni dom i
- c) upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje.

Sudski ukor prema čl.34. ovog zakona se izriče ako se iz odnosa maloljetnika prema učinjenom krivičnom djelu i njegove spremnosti da ubuduće ne čini krivična djela može zaključiti da će se i prijekorom postići svrha vaspitnih mjera. Takođe, sud može maloljetniku izreći jednu ili više posebnih obaveza, ako ocijeni da je odgovarajućim nalogima ili zabranama potrebno uticati na maloljetnika i njegovo ponašanje.

Sud maloljetniku može izreći obavezu (čl.35.):

- a) da redovno pohađa školu,
- b) da ne izostaje s posla,
- c) da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima,
- g) da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja,
- d) da se uzdrži od posjećivanja određenih lokala, odnosno priredbi i kloni društva i određenih lica koja na njega mogu štetno uticati,
- e) da se maloljetnik uz saglasnost zakonskog zastupnika podvrgne stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih vrsta zavisnosti,
- e) da se uključi u pojedinačni ili grupni rad u savjetovalištu za mlade,
- f) da pohađa kurseve za stručno osposobljavanje ili da se priprema i polaže ispite na kojima se provjerava određeno znanje,
- g) da se uključi u određene sportske i rekreativne aktivnosti i
- h) da bez posebne saglasnosti suda ne može da napusti mjesto prebivališta ili boravišta.

Pri izboru pojedinih obaveza sud vodi računa o spremnosti maloljetnika da saraduje u njihovom ostvarivanju, kao i o tome da one budu prilagođene njemu i uslovima u kojima maloljetnik živi. Izrečene obaveze mogu trajati najduže jednu godinu. Maloljetniku kome je izrečena mjera upućivanje u vaspitni centar čl.36. sud može izreći ovu mjeru upućivanja na određen broj časova tokom dana u trajanju najmanje 14 dana, a najviše 30 dana, kao i na neprekidan boravak u trajanju od 15 dana, a najduže 3 mjeseca. Kada je u pitanju mjera pojačanog nadzora od strane druge porodice ili nadležnog organa socijalnog staranja ona može da traje najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine (Macanović, 2021).

Kazna maloljetničkog zatvora se primjenjuje izuzetno i to samo prema starijem maloljetniku koji je učinio krivično djelo s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina i to ukoliko zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2010, čl. 51.) nalaže da kazna maloljetničkog zatvora koja se izriče maloljetnom učiniocu krivičnog djela ne može biti duža od pet godina, a izriče se na pune godine ili na mjesece. Za krivično djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za sticaj najmanje dva

krivična djela za koja je propisana kazna zatvora teža od 10 godina, maloljetnički zatvor može trajati do 10 godina. Za razliku od maloljetničkog zatvora u vaspitnoj ustanovi maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže dvije godine, dok u vaspitno-popravnom domu maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže četiri godine, s tim da sud svakih šest mjeseci razmatra da li postoje osnovi za obustavu izvršenja ove mjere (čl. 41 i 42.).

Izvršenje zavodske mjere upućivanja u vaspitno-popravnog dom za muška lica vrši se u Odjeljenju vaspitno-popravnog doma pri Kazneno-popravnog zavodu Banja Luka, a za ženska u Odjeljenju vaspitno – popravnog doma pri Kazneno – popravnog zavodu Istočno Sarajevo, dok se izvršenje kazne maloljetničkog zatvora sprovodi u Maloljetničkom zatvoru Istočno Sarajevo (Macanović, 2020).

Kao vrsta krivične sankcije u maloljetničkom krivičnom pravu pojavljuju se i mjere bezbjednosti. Mjere bezbjednosti su posebne, dopunske krivične sankcije jer se kao dopuna izriču uz druge krivične sankcije. Mjerama bezbjednosti pojačava se preventivni učinak drugih krivičnih sankcija (Mitrović, 2012). Zakon o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku u članu 61. određuje sljedeće mjere bezbjednosti koje se mogu izreći maloljetniku:

1. obavezno psihijatrijsko liječenje,
2. obavezno liječenje od zavisnosti
3. obavezno ambulantno liječenje na slobodi,
4. zabrana upravljanja motornim vozilom i
5. oduzimanje predmeta.

Prema čl. 62. navedenog zakona maloljetniku i mlađem punoljetnom licu kojem je izrečena vaspitna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora mogu se, pod uslovima propisanim zakonom, izreći jedna ili više mjera bezbjednosti.

3. POJAM I KARAKTERISTIKE RESOCIJALIZACIJE MALOLJETNIH PRESTUPNIKA

Resocijalizacija je proces koji se odnosi na lica koja nisu bila ranije pravilno socijalizirana, tj. koja nisu uspjela da izgrade pozitivna shvatanja o vrijednostima, pozitivne stavove, navike i druge lične kvalitete, koja nisu mogla da stvaralački koriste svoja i tuđa iskustva, pa su stoga zagazila u inkriminisano ponašanje. Zbog toga se od resocijalizacije očekuje da izmijeni ona lična svojstva maloljetnih delinkvenata koja su povezana sa devijantnim ponašanjem, da trajno ukloni ponašanje takvih lica i da ih tako osposobi za integraciju u društveni život (Macanović, Nadarević, 2014). Resocijalizacija je, dakle, proces postupnog reintegriranja prestupnika iz kriminalne podgrupe u društvenu zajednicu kao grupu. Taj cilj se ostvaruje prevaspitanjem, kao planskim i sistematskim djelovanjem na ličnost prestupnika (Bogojević, 1991:4).

Resocijalizacija je u potpunosti planska i organizovana aktivnost. To je niz mjera koje se poduzimaju prema maloljetniku u cilju izgradnje i povratka izgubljenog odnosa prema društvu kao i svim vrijednostima koje svaka zajednica posjeduje. Sama resocijalizacija maloljetnih prestupnika obuhvata niz pedagoških mjera i postupaka

počev od vaspitno korektivnih razgovora s ciljem promjene kriminogenih stavova i poremećenog sistema vrijednosti koji je prepoznatljiv kod ove populacije, nastavku školovanja i stručnog osposobljavanja, radnih aktivnosti radi sticanja radnih navika, adekvatnog organizovanog vremena za vrijeme vaspitne mjere, saradnje sa porodicom maloljetnika, centrima za socijalni rad.

Sve ove mjere i postupci ukazuju na kompleksnost procesa resocijalizacije. Resocijalizacija je usko povezana sa prevaspitnim tretmanom koji se sprovodi prema maloljetnim prestupnicima. Od uspješnog realizovanja prevaspitnog tretmana zavisi i uspješnost i same resocijalizacije. Zato je tretman “temelj” i “polazna baza” u radu sa maloljetnim prestupnicima. On najviše liči na jednu piramidu koja se sporo gradi i nailazi na brojne prepreke. Zapravo jako je teško mijenjati neke kriminogene stavove i ponašanje djeteta koje je svoje prvo krivično djelo počinilo sa 12 godina, a u vaspitno popravni dom došlo sa 18 godina. Radi se o licima koja već imaju formiranu ličnost i na koju je jako teško uticati i vratiti na pravi put. Zato je i sam proces resocijalizacije jako mukotrpan, jer se efekti rada prevaspitne službe vide tek nakon više mjeseci rada ili godina. Zato se izradi individualnog programa rada sa svakim maloljetnikom poklanja velika pažnja kako bi se identifikovali svi uzroci i potrebe, kao i pronašli najefikasniji modeli rada sa maloljetnikom koji će rezultirati i uspješnom resocijalizacijom (Macanović, 2021:48-49).

3.1. Prevaspitni tretman i resocijalizacija maloljetnika

Proces resocijalizacije je osnovna svrha svake izrečene zavodske vaspitne mjere prilikom upućivanja maloljetnog delinkventa u vaspitno – popravni dom (Шкулић, 2011). Sam proces resocijalizacije u vaspitno – popravnim ustanovama sprovodi se kroz razne aktivnosti, počev od redovnog pohađanja škole, vaspitno – korektivnog rada sa svakim vaspitanikom, usvajanja pozitivnih društvenih vrijednosti, izgrađivanjem potrebnih radnih, kulturnih i higijenskih navika. Da bi proces resocijalizacije dao određene pozitivne efekte, neophodna je i motivisanost vaspitanika da učestvuje u prevaspitnom tretmanu. Koliko je period resocijalizacije značajan i u postpenalnom periodu, govori činjenica da se čak više od 40% maloljetnih delinkvenata koji prođu kroz vaspitno–popravne domove ponovo vraćaju kriminalu i završavaju u zatvoru (Macanović, 2011). Sve ovo ukazuje na značaj resocijalizacije, ali i neophodnost adekvatne i efikasne prevencije, prije svega primarne, kako bi se na vrijeme spriječilo i suzbilo bilo kakvo neprilagođeno ponašanje mladih.

Uspješnost svake resocijalizacije maloljetnog prestupnika zavisi od dobro organizovanog i sprovedenog institucionalnog prevaspitnog tretmana. On mora biti dobro isplaniran i realan u odnosu na kapacitete maloljetnika. Takođe, veoma važna stvar za uspješnu resocijalizaciju jeste odnos vaspitača i šticićenika. Vaspitač mora da bude uzor vaspitaniku po ponašanju, odijevanju, ophođenju, stavu, ali isto tako da pokazuje empatiju prema vaspitaniku, njegovim problemima, manjkavostima, i sličnim nedostacima dok se nalazi na izvršenju vaspitne mjere. Vaspitanici se često vežu za svoje vaspitače, jer u njima traže figuru oca ili prijatelja kakvog bi željeli da imaju. Zato je odnos vaspitača i šticićenika jako važan za uspješnu resocijalizaciju.

Kada se stekne povjerenje između njih svaka prepreka u realizaciji tretmana se brže savladava i rješava.

Redovno pohađanje škole, stručno osposobljavanje, mijenjanje kriminogenih stavova i ponašanja kroz razgovor i podršku od strane vaspitača, izgrađivanje novog društveno prihvatljivog sistema vrijednosti, rad na samopouzdanju i vjera u svoje sposobnosti, izgrađivanje socijalnih vještina, kontrola agresivnosti, dobra komunikacija sa roditeljima, redovno korištenje pogodnosti su pokazatelji uspješnosti institucionalnog prevaspitnog tretmana, ali i same resocijalizacije uopšte.

Ovi indikatori su pokazatelji da je resocijalizacija završena u okviru same ustanove, ali ona se i dalje mora sprovoditi i kontrolisati kroz vaninstitucionalni tretman prvenstveno uz pomoć centara za socijalni rad i drugih srodnih ustanova kako bi krajnja resocijalizacija bila uspješna. Ako nakon jedne do dvije godine maloljetnik ne napravi novo krivično djelo možemo reći da je resocijalizacija okončana i u potpunosti bila uspješna (Macanović, 2021:51).

3.2. Od djeteta do delinkventa – gdje smo zakazali!?

Djeca najčešće sa asocijalnim ponašanjem počinju prvo u školi u želji da se dokažu u društvu ili kako bi pokazali jednu vrstu pripadnosti određenoj grupi vršnjaka u školi ili naselju. Zbog uzrasta kada počinju sa intenzivnijim ispoljavanjem devijantnog ponašanja, a to je najčešće uzrast od 12 do 14 godina oni još ne podliježu ozbiljnijim zakonskim sankcijama i sve se svodi na izricanje školskih disciplinskih mjera i razgovorima sa pedagoško-psihološkom službom. Takođe, ako su u pitanju krivična djela koja počine onda se sve svodi na opomene i zastrašivanje od strane policije i vaspitno-korektivne razgovore od strane službenika centra za socijalni rad. U takvim okolnostima gdje nisu ni na bilo koji način kažnjeni za svoje ponašanje, oni ohrabreni takvim postupcima za svoje devijantno ponašanje kreću još hrabrije u dokazivanje pred svojom neformalnom grupom i ulaze u „kolosijek“ iz kojeg će kasnije teško moći izaći (Macanović, Radonjić, 2024)..

Kada već postanu mlađi ili stariji maloljetnici iza sebe maju veliki broj što otkrivenih, što neotkrivenih krivičnih djela i niz izrečenih mjera od strane centra za socijalni rad i suda za maloljetnike u vidu pojačanog nadzora od strane porodice ili centra za socijalni rad. Za one maloljetne prestupnike za koje sud izrekne vaspitnu mjeru upućivanja u vaspitno-popravnu ustanovu počinje nova era u njihovoj kriminalnoj karijeri, gdje će upoznati prijatelje istih obilježja sa kojima će često i nakon izlaska iz doma činiti krivična djela. Nakon obustave mjere i izlaska iz vaspitno-popravnog doma, bez obzira na neke promjene u njihovom ponašanju i određenom pomaku u prevaspitnom tretmanu i njihovoj resocijalizaciji uopšte za vrijeme boravka u toj ustanovi, oni se vraćaju u istu sredinu i u istu neformalnu grupu koja sad od njih očekuje još veća i ozbiljnija krivična djela, jer im rejting nakon izlaska sa „robije“ još više porastao. Oni nakon povratka u svoju neformalnu grupu sada zauzimaju vrh piramide u neformalnom sistemu (Macanović, 2021).

Nakon izlaska recidiv se dešava veoma brzo, jer zbog nedostatka novca i rejtinga u grupi veoma brzo se odlučuju za činjenje novog krivičnog djela. To je put

bez povratka, nažalost put koji te mlade ljude vodi u svijet kriminala (Macanović, Radonjić, 2024).

Mnogu djecu olako izgubimo u tom putu, jer njihova tvrdoglavost i zasljepljenost lažnim idolima iz kriminalnog miljea, nadjačaju našu želju da im pokušamo objasniti kuda taj put vodi i kakve su posljedice takvog njihovog ponašanja, kako za njih same tako i za druge oko njih. Danas mnogi dvadesetogodišnjaci izdržavaju kaznu zatvora zbog počinjenih krivičnih djela, umjesto da se školuju, formiraju svoje porodice, pomažu roditelje, druže se prijateljima i sl. Neke će ta ustanova opametiti, a neke „odškolorati“ u još veće kriminalce. Ipak, kada detaljnije pogledamo njihov dosije, svi su oni prešli put od asocijalnih stavova i kriminogene inficiranosti, predelinkventnog ponašanja pa do delinkventnog ponašanja, tj. sve faze devijantnog ponašanja. To ukazuje na činjenicu da pored stalne prevencije učenika u školi kada je u pitanju devijantno ponašanje, neophodno je i pravovremeno reagovati sa adekvatnim vaspitno-korektivnim metodama ukoliko dođe do ispoljavanja ozbiljnijih oblika devijantnog ponašanja kako bi spriječili i suzbili svaku mogućnost daljeg razvoja devijantnog ponašanja (Macanović, 2024).

4. ZAKLJUČAK

Da bi smo imali efikasnije mjere, programe, vaspitne ustanove, osposobljenje stručnjake pomažućih profesija za rad sa maloljetnim prestupnicima moramo imati slijed mjera i postupaka koji nisu vidljivi samo u Zakonu nego i u praktičnoj primjeni. Jedan od sve češćih indikatora o kome šira javnost govori jeste nasilje u školama koji je uvod u predelinkventno i delinkventno ponašanje mladih. Sistem je nemoćan, jer se radi o djeci najčešće uzrasta mlađim od 14 godina kada još nisu krivično odgovorna i uglavnom se sve završava sa savjetodavnim razgovorima. Ustanova koja nam nedostaje, a koja bi upravo djelovala vaspitno – korektivno na početke delinkventnog ponašanja jeste vaspitni centar, gdje bi kratkoročnim, ali efikasnim mjerama kroz boravak upravo u ovakvim ustanovama za vrijeme zimskog i ljetnog raspusta pomogli djeci u samim začetcima njihovog asocijalnog i delinkventnog ponašanja. Takva ustanova bi uticala i preventivno na drugu djecu da ne čine krivična djela i da izgrađuju ispravan sistem vrijednosti. Takođe, uvođenje društveno odgovornog rada kao dopunske vaspitno – disciplinske mjere u školi, intezivan vaspitno – korektivni i savjetodavni rad stručne službe škole, uključivanje centra za socijalni rad za podršku roditeljima i djeci asocijalnog ponašanja su prva karika ili faza u radu sa djecom socijalno neprilagođenog ponašanja. Ipak ako takve mjere kao i alternativne mjere kada dođe do prvog krivičnog djela nisu dale određen efekat neophodno je izricati mjere upućivanja u vaspitni centar, dalje u vaspitnu ustanovu i na kraju kao krajnje mjere u vaspitno – popravni dom ili maloljetnički zatvor. Naredna ustanova koju takođe nije u funkciji, a koja nam nedostaje jesu vaspitne ustanove koje su u ovom momentu mnogo potrebnije od vaspitno – popravnog doma, a gdje bi djeca boravila najmanje 6 mjeseci, a najviše 2 godine kako je i predviđeno zakonom.

Kada je riječ o resocijalizaciji u takvim ustanovama ona će zavisi prashodno od institucionalnog prevaspitnog tretmana. Zato je neophodno raditi na unapređenju tretmana kako bi i efekti same resocijalizaciji bili što uspješniji. Takođe, adekvatan postpenalni tretman koji nam nedostaje zaokružice ovaj proces resocijalizacije, te smanjiti stopu recidiva kada su u pitanju maloljetni prestupnici.

Literatura

- Bogojević, S. (1991). *Psihološka atmosfera zatvora*. Zenica: KPZ Zenica.
- Brkić, S. (2016). Posebna uloga suda u maloletničkom krivičnom postupku i načelo procesne ekonomije. U: *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu*, Orlović, S. (ur.). Dostupno na: <http://zbornik.pf.uns.ac.rs/zbornik-radova-pravnog-fakulteta-u-novom-sadu/zbornik-radova-pravnog-fakulteta-u-Novom-Sadu-2016/zbornik-4>. str. 1113-1132, Očitano: 15.01.2026.
- Macanović (2011). *Resocijalizacija osuđenih lica*. Banja Luka: Besjeda.
- Macanović, N. (2014). *Kriminogena inficiranost učenika*. Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci.
- Macanović, N. (2020). *Socijalno neprilagođeno ponašanje djece i adolescenata*. Banja Luka: CMZ.
- Macanović, N. (2021). *Resocijalizacija maloljetnih prestupnika*. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Macanović, N. (2024). *Ubistva u školama – analiza studija slučaja iz ugla socijalne pedagogije*. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Macanović, N., Nadarević, D. (2014). *Penološka andragogija*. Banja Luka: Evropski defendologija centar.
- Macanović, N., Radonjić, M. (2024). *Inicijacije mladih u svijet kriminala*. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Mitrović, LJ. (2012). *Sistem kaznenih sankcija u Republici Srpskoj*, doktorska disertacija. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Selman, Dž., Mitrović, LJ., Uletilović, D., Mirkonj, N., Šain, D. (2012). *Maloljetnici u krivičnom postupku*. Banja Luka: Ministarstvo pravde Republike Srpske.
- Simović M., Jovašević, D., Mitrović, LJ., Simović-Nišević, M. (2010). *Komentar Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*. Banja Luka: Međunarodno udruženje naučnih radnika–AIS.
- Simović, N. M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović M. M. (2015). *Maloljetničko krivično pravo*, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Banja Luka: Međunarodno udruženje naučnika – AIS.
- Soković, S., (2012). Osnovne karakteristike i izvršenja krivičnih sankcija koje se izriču maloljetnicima, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1-2/12.
- Soković, S., Bejatović, S. (2009). *Maloletničko krivično pravo*. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Шкулић, М. (2011) *Малолетничко кривично право*. Београд: Правни факултет и Службени гласник.
- Vranj, V. (2009). *Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Zakon o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku* (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/10 i 63/13).

RESOCIALIZATION AND RE-EDUCATIONAL TREATMENT OF JUVENILE OFFENDERS – BETWEEN IDEAL AND REALITY

Prof. dr Nebojša Macanović

Faculty of Political Sciences, Department of Pedagogy and Methodology, University of Banja Luka

Assoc. Prof. dr Ljubinka Lazić

Faculty of Social Sciences Dr Milenko Brkić, University of Herzegovina

Abstract: *One of the pressing problems of Bosnian and Herzegovinian society is the delinquent behavior of young people, which is becoming a symbol of growing up in a dysfunctional society and a subculture that young people are increasingly accepting. Violent behavior, criminal acts, the need to be in the company of older criminals, drug and alcohol consumption, and dropping out of regular schooling are just some of the accompanying phenomena of delinquent behavior of young people. A disturbed value system and anomic society create ideal conditions for the development of behavioral disorders in children and young people. Juvenile delinquency is a phenomenon that is the result of inadequate socialization, upbringing, and the conditions in which a child grows up. However, when it occurs, it is necessary to apply the most effective educational measures in order to suppress and correct such behavior. In some situations when certain educational and corrective procedures, non-institutional programs and educational measures have not yielded positive results or when serious criminal offenses have been committed, minors are sent to a correctional home and a juvenile prison. In such institutions, the aim is to resocialize minor offenders, i.e. change their criminal attitudes and behavior, build an acceptable value system, complete primary education and vocational training. The aim of this paper is to point out certain shortcomings when it comes to institutional measures imposed on minor offenders, as well as the need to introduce more efficient institutional programs in order to make resocialization more successful.*

Keywords: *resocialization, minor offenders, reeducational treatment, educational measures.*